

kládá marxistickým, důsledně materialistickým způsobem vznik náboženství, ale nado i v nejlepší smyslu traduje humanistický, goethovský ateismus, proniknutý pathosem převahy člověka nad představou boha. To je patrně i poloha, ve které může historický materialismus dosáhnout největších hloubek filosofické myšlenky — ve zkoumání faustovského sváru člověka a světa, v podřízení subjektivismu jedince hlubinným zákonitostem společnosti a v odhalování jejich přirozených příčin. Na tomto pozadí pak autor s veškerými zraněními racionalistické kritiky náboženství — logikou, ironií, duchaplností, domýšlením souvislostí — podává kritiku těch náboženských představ, které představují v dnešním náboženství sice už jen residua středověku, ale přesto jsou obhajovány; znamenitá je především pasáž o „pekle“: „Uhořet zaživa je sice velká bolest, avšak pozemský oheň podle výroků církevních autorit není ničím proti ohni pekelnému, proti němu „jest jako zima sama“ (sv. Vincenc Ferrarský), „jako oheň malovaný“ (sv. Anselm). (Str. 72—73).

V závěrečné části této kapitoly (*Filosofický idealismus a vznik dialektického materialismu*) stejně jako i v třetí kapitole práce (*Světový názor a komunistická společnost*) autor uplatňuje svou vynikající znalost prací klasiků marxismu a rozebírá vesměs nové, resp. v literatuře málo známé myšlenky Marxovy a Engelsovy. Nově uplatňuje diferenční hledisko mezi tzv. užším a širším pojetím světového

názoru; dále zkoumá „ideály a rozpory v socialistické skutečnosti“ (rozdíl mezi relativními a absolutními nároky na člověka aj.), uvádí řadu cenných postřehů týkajících se rozporů socialismu (zejména pokud jde o reakce lidí vzhledem k pohybu objektivních společenských rozporů. Na příkladu filosofa Emila Svobody (který ještě v pozdním věku dospěl k marxistickému přesvědčení) ukazuje, jakou sílu má tvořivá materialistická filosofie pro přemýšlejícího člověka. V závěrečné části práce se autor zabývá perspektivami náboženství a perspektivami komunismu — a správně ukazuje, že světónázorový vliv náboženství nelze podceňovat, že je třeba odlišovat jeho formy a jeho podstatu (která se mění mnohem pomaleji než jednotlivé jevové formy). Mezi méně přesvědčivé části patří pasáž na str. 143, na str. 106 (zde autor pracuje s nerozlišeným pojmem „bytí“, „vědomí“, což plně nepostihuje složitost problematiky) a některé drobnější.

Kriticky je možno vytknout hypertrofii stylu na některých místech, která by bylo možno vyložit sevěněji; a snad i to, že v rozporu s koncepcí práce autor shromáždil na jiných místech na poměrně malém prostoru více problémů než kolik vyžadovala proporce kapitol. Tyto znaky práce však v podstatě neoslabují celek díla, které je přínosné, pozitivní, promyšlené, a které i čtenáři, obeznámenému s ateisticko-filosofickou literaturou přinese osvěžující pohled na problém lidského světónázoru. K. Mácha

O ANTIKOMUNIZME V NSR

Populárna publikácia E. Albrechta¹ nás uvádza do veľmi aktuálnej problematiky boja buržoáznej filozofie a teológie v NSR

¹ E. Albrecht, *Der Antikommunismus — Ideologie des Klerikal Militarismus*, Berlin 1961, 100 str.

s pokrokovými prúdmi v rámci súčasného ekonomicko-politického zápolenia imperialismu a socializmu. Pri jej čítaní si predovšetkým možno urobiť bližšiu predstavu o záplave protimarxistickej a protikomunistickej literatúry vydávanej na Západe vôbec a v NSR osobitne. Samotní poprední

predstavitelia antikomunizmu Bocheński a Niemeyer vo svojej *Príručke svetového komunizmu* píšú: „Literatúru o svetovom komunizme možno bez zveličovania nazvať kolosálnou: o málo iných veciach sa tolko uverejnilo“. K nim pristupuje celá plejáda ďalších „bojovníkov proti komunizmu“: Jaspers, Lange, Fischl, Nell-Breuning, Gollwitzer, Wendland, Fetscher, Thielicke, Muhs, Troeltsch, Ogiermann, Gneuss, Theimer, Meurers a iní — predstavitelia buržoázie, teológie i pravičiar-ských sociálnych demokratov.

Je veľmi zaujímavé sledovať, ako ďaleko zachádzajú títo autori vo svojich názoroch a najmä pokusoch o „interpretáciu“ marxizmu. Nápadne často — uvádza Albrecht — vystupuje v súčasnom antikomunizme téza o údajnom náboženskom (!) jadre marxizmu, ktorý vraj nie je ničím iným ako „surogátom náboženstva“. Marxizmus je vraj iracionálny svojou vierou v poslanie proletariátu a chiliazmom v poňatí dejín (M. G. Lange), hlása vraj príchod ríše božej bez boha, vieru v sebavykúpenie človeka (Gneuss). Niektorí idú ešte ďalej a tvrdia, že marxizmus je — náboženstvom v ateistickom rúchu (!). Súbežne s týmito názormi ide popieranie možnosti existencie vedeckého svetového názoru, pretože vraj poznanie hodnôt, ktoré chce svetový názor

sprostredkovať, nemožno odvodzovať vedecky. Konečným cieľom všetkých týchto argumentov je sfalšovať marxizmus a snaha postaviť vedľa marxizmu buržoáznou ideológiu ako oprávnenejšiu a hodnotnejšiu. Ich hlásatelia dokazujú, v akej úzkej súvislosti s určitými politickými smermi a cieľmi stoja ich filozofické hladiská a koncepcie. E. Albrecht k tomu veľmi správne poznamenáva: „Preto vyrovnávanie sa s nimi je súčasťou triedneho boja medzi buržoáziou a proletariátom“ (c. d., 34).

Okrem spomínaného už prehľadu o rozsahu a obsahu protikomunistického ťaženia je najsympatickejšou a súčasne najpoučnejšou črtou tejto publikácie snaha autora o príspevok k ideologickému boju s nepriateľmi nemeckého ľudu. K známym slovám T. Manna, že antikomunizmus dnes už nie je iba bláznovstvom, ale jednoducho zločinom, dodáva Albrecht precítené slová nemeckého vlastenca: „Kto osedláva vojnového koňa antikomunizmu, posiela náš národ na smrť“. Preto možno povedať, že táto publikácia nie je bez zaujímavosti najmä pre tých, ktorí sa bližšie zapodie-vajú touto problematikou, súčasne je však ukážkou aktívneho postoja vedeckého pracovníka k potrebám politickej praxe.

B. K.